O‘DK 821.512.162:1(092)

Sayfiddin Hoji Q.Sh

Toshpo‘latov.B.M.
Toshkent davlat tibbiyot univeristeti

BERDAQ IJODINING IJTIMOIY-FALSAFIY MOHIYATI VA BADIIY AHAMIYATI

XIX asr qoraqalpoq adabiyotining taraqqiyotida Berdaq ijodi muhim bosqichni tashkil etadi. U xalqning ijtimoiy hayoti, tarixiy taqdiri va ma’naviy ehtiyojlarini chuqur his

etgan ijodkor sifatida adabiyot maydoniga kirib kelgan. Berdaq asarlari orqali xalqning ichki dardi, zamonasining muammolari va adolatga bo‘lgan intilishi badiiy jihatdan yuksak darajada ifoda etilgan

Shoir yashagan davrda jamiyatda ijtimoiy tengsizlik kuchli bo‘lib, oddiy xalq og‘ir turmush sharoitida yashar edi. Ana shunday muhit Berdaq ijodining shakllanishiga kuchli ta’sir ko‘rsatdi. U o‘z asarlarida mavjud tartibotlarni tanqidiy ruhda yoritib, xalq manfaatini himoya qiluvchi g‘oyalarni ilgari surdi. Shu sababli Berdaq ijodi nafaqat adabiy, balki ijtimoiy-falsafiy ahamiyatga ham ega.

Berdaq asarlarida jamiyat va shaxs o‘rtasidagi munosabat muhim o‘rin tutadi. Shoir shaxs taqdirini jamiyat hayotidan ajratib ko‘rsatmaydi, aksincha, insonning baxti yoki baxtsizligini ijtimoiy muhit bilan bog‘liq holda tasvirlaydi. Uning nazarida adolatsiz jamiyatda alohida shaxs ham erkin va baxtli bo‘la olmaydi.

Shoir boylar va hukmdorlar tomonidan qilinayotgan zulmni keskin tanqid qilib, oddiy insonning huquqlari poymol etilayotganini ochiq ko‘rsatadi. Berdaq uchun adolat — mavhum tushuncha emas, balki jamiyat hayotida amalda bo‘lishi zarur bo‘lgan mezondir. Shu jihatdan u o‘z asarlarida adolatni tiklash g‘oyasini markaziy masala sifatida ilgari suradi.

Berdaq ijodida inson qadr-qimmati yuqori baholanadi. U insonni jamiyatning faol a’zosi sifatida ko‘radi va uni o‘z taqdiriga befarq bo‘lmaslikka chaqiradi.

Berdaq ijodining muhim jihatlaridan biri — milliy ongni shakllantirishga bo‘lgan intilishdir. Shoir xalqning o‘tmishini eslash, tarixiy xotirani saqlash orqali millatning kelajagini mustahkamlash mumkin deb hisoblaydi. Uning asarlarida tarixiy voqealar va ajdodlar merosi muhim tarbiyaviy ahamiyat kasb etadi.

Shoir milliy ongni faqat faxr tuyg‘usi sifatida emas, balki mas’uliyat sifatida talqin qiladi. U xalqni o‘z tarixidan saboq olishga, xatolarni takrorlamaslikka chaqiradi. Berdaqning bu qarashlari uni milliy tafakkur taraqqiyotiga hissa qo‘shgan adib sifatida ko‘rsatadi.

Berdaq asarlarida xalq taqdiri umumiy masala sifatida yoritiladi. U shaxsiy manfaatdan ko‘ra millat manfaatini ustun qo‘yadi. Bu hol uning ijodini ijtimoiy jihatdan chuqur va mazmunan boy qiladi. Berdaq ijodining badiiy qiymati uning estetik qarashlarida namoyon bo‘ladi. Shoir badiiy tasvirda xalqona obrazlardan, sodda va ravon tildan foydalangan. Bu esa uning asarlarini keng ommaga tushunarli va ta’sirchan qilgan.

Shoir o‘z asarlarida ramziy obrazlar orqali chuqur ma’nolarni ifodalaydi. U badiiy shakl va mazmun uyg‘unligiga alohida e’tibor qaratgan. Berdaq uchun badiiy so‘z — bu faqat bezak emas, balki haqiqatni yetkazish vositasidir.

Uning ijodida og‘zaki va yozma adabiyot an’analari uyg‘unlashgan bo‘lib, bu hol Berdaqni adabiyot tarixida o‘ziga xos o‘rin egallashiga sabab bo‘lgan.

Berdaq ijodi bugungi kunda ham o‘z dolzarbligini yo‘qotmagan. Unda ilgari surilgan adolat, insonparvarlik va milliy ong g‘oyalari hozirgi jamiyat uchun ham muhimdir. Shoir asarlari yosh avlodni ma’naviy yetuklik, halollik va vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Bugungi adabiy tadqiqotlarda Berdaq ijodi tarixiy, ijtimoiy va badiiy jihatdan keng o‘rganilmoqda. Bu esa uning adabiy merosi bardavom ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, Berdaq ijodi jamiyat, inson va millat taqdiri masalalarini badiiy jihatdan yuksak darajada yoritgan adabiy merosdir. Unda ijtimoiy adolat, milliy ong va estetik tafakkur uyg‘unlashgan. Berdaq o‘z ijodi bilan xalqning ma’naviy uyg‘onishiga xizmat qilgan va adabiyot tarixida muhim iz qoldirgan buyuk shoir sifatida e’tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qoraqalpoq adabiyoti tarixi. – Nukus: Qoraqalpoqstan nashriyoti, 1985.

2. Berdaq. Tanlangan asarlar. – Nukus: Qoraqalpoqstan, 1978.

3. Berdaq asarlari. 1-jild. – Nukus: Qoraqalpoqstan nashriyoti, 1982.

4. Berdaq asarlari. 2-jild. – Nukus: Qoraqalpoqstan nashriyoti, 1983.

5. Karimov N. XIX asr o‘zbek va qoraqalpoq adabiy aloqalari. – Toshkent: Fan, 1990.

6. Mirzayev S. Turkiy xalqlar adabiyoti tarixi. – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.

7. Yo‘ldoshev B. Xalq og‘zaki ijodi va yozma adabiyot. – Toshkent: Fan, 1988.

8. Ismoilov A. Markaziy Osiyo xalqlari adabiyoti tarixi. – Toshkent: Universitet, 2002.

9. Qosimov S. Adabiyot va jamiyat. – Toshkent: Ma’naviyat, 2005.

10. To‘xtaboyev H. Adabiy meros va milliy ong. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2008.

11. O‘zbek adabiyoti tarixi. 3-jild. – Toshkent: Fan, 1976.

12. Qoraqalpoq xalq og‘zaki ijodi. – Nukus: Bilim, 1980.

13. Abdug‘afurov A. Adabiyot va ijtimoiy tafakkur. – Toshkent: Fan, 1994.

14. Rahmonov U. XIX asr adabiy jarayonlari. – Toshkent: Universitet, 2010.

15. Milliy uyg‘onish va adabiyot. – Toshkent: Ma’naviyat, 2007.

Qoraqalpoq tilidagi manbalar (ilmiy ish uchun juda foydali)

16. Berdaq shig‘armalari. – Nókis: Qaraqalpaqstan, 1975.

17. Qaraqalpaq ádebiyati tariyxı. – Nókis: Bilim, 1987.

18. Ajiniyoz Q. Qaraqalpaq ádebiy mıyrosı. – Nókis, 1992.

19. XIX ásir qaraqalpaq shoirlari. – Nókis: Ilim, 1990.